ŢINUTUL HOTIN ÎN DOUĂ DESCRIERII STATISTICE DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

THE HOTIN LAND IN TWO STATISTICAL DESCRIPTIONS OF THE 18TH CENTURY

Valentin TOMULEŢ, dr. hab., profesor universitar,
Departamentul Istoria Românilor, Universală şi Arheologie,
Facultatea de Istorie şi Filosofie, USM

Rezumat: *În baza izvoarelor publicate, autorul analizează schimbările care au survenit în situaţia demografică şi social-economică a judeţului Hotin în a doua jumătatea a secolului al XVIII-lea. Folosind datele statistice adunate şi sistematizate de administraţia ţinutală Hotin, prezentate administraţiei militare ruse în 1771 şi administraţiei militare austriece în 1788, autorul analizează schimbările acre s-au produs în situaţia demografică din judeţului Hotin, în această perioadă de timp. Autorul constată că pregătirile de război, dictate de concentrarea trupelor otomane la cetatea Hotin şi războaiele propriu zise din anii 1768-1774 şi 1787-1791, sporirea prestaţiilor extraordinare dictate de necesităţile de război şi abuzurilor din partea militarilor ruşi şi austrieci, au stimulat deplasări mari de populaţie, în teritoriile aflate sub autoritatea domnului Moldovei, iar după finisarea războaielor la reîntoarcerea lor înapoi, în ţinutul Hotin. Prezenţa armatelor ruse pe teritoriul Moldovei a intensificat imigrarea ucrainenilor/rutenilor din teritoriul Regatului Poloniei, proces ce devine evident şi masiv după cele trei împărţiri ale Poloniei, care a sporit numărul populaţiei alogene din ţinutul Hotin. Destul de evident devine acest proces în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, când în ţinutul Hotin se refugiază un număr mare de fugari, în special ruteni, din pământurile poloneze anexate de Rusa şi fugari din Galiţia, anexată în 1772 de Austria. Acest proces devine şi mai evident după cea de-a treia împărţire a Poloniei din 1795, când în ţinutul Hotin au imigrat mulţi ţărani din guberniile limitrofe Volânia şi Podolia, anexate de Rusia, de teama iobăgiei.*

Cuvinte cheie: *Moldova, demografie, statistica populaţiei, categorii sociale, Austria, Rusia.*

Abstract: *Based on the published sources, the author analyzes the changes that occurred in the demographic and social-economic situation of the Hotin county in the second half of the 18th century. Using the statistical data gathered and systematized by the administration Hotin land, presented to the Russian military administration in 1771 and to the Austrian military administration in 1788, the author analyzes the changes that occurred in the demographic situation*

in the county of Hotin during this period of time. The author notes that the war preparations, dictated by the concentration of the Ottoman troops in Hotin and the wars of the years 1768-1774 and 1787-1791, the increase of the extraordinary duties dictated by the needs of the war and the abuses of the Austrian and Russian militaries, stimulated a high population move to the territories under Moldovan authority, and after the end of the wars - the return to Hotin land. The presence of Russian armies on the territory of Moldova has intensified the immigration of Ukrainians / Ruthenians from the territory of the Kingdom of Poland, a process which became evident and massive after the three divisions of Poland, which increased the number of alien population in Hotin land. It is quite obvious that this process took place in the last quarter of the 18th century, when a large number of fugitives, especially Ruthenians, from the Polish lands annexed by Russians, and fugitives from Galicia, annexed in 1772 by Austria, fled to Hotin. This process became even more evident after Poland's third division in 1795, when many peasants from neighboring Volhynia and Podolia, annexed by Russia, for the fear of serfdom immigrated to Hotin land.

Keywords: *Moldova, demography, population statistics, social categories, Austria, Russia.*

Statistica elaborată la dispoziţia instituţiilor administrative imperiale otomane, austriece şi ruse pentru Principatele Române în secolul al XVIII-lea, în anumite scopuri şi cu anumite interese, are o istorie comparativ bogată şi a cunoscut în evoluţia sa mai multe etape. Fiind efectuate de-a lungul timpului în special în scopuri fiscale, statisticile conţin informaţii valoroase, deşi nu totdeauna absolut veridice şi credibile, despre situaţia economică şi dezvoltarea ţării, evoluţia demografică, resursele naturale şi umane etc.

Primele date statistice înregistrate în Ţările Române extracarpatice sunt oferite de *sămi* (secolele XV-XVIII) şi *catagrafii* (1746-1859). *Sămile*, în caracteristica dată de Venera Achim într-un studiu dedicat ţiganilor din Principatele Române, este un „termen vechi, folosit pentru înregistrările de populaţie din secolul al XV-lea”, pe când *catagrafiile* sunt „sinonimul modern, utilizat încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, fiind treptat înlocuit de actualul *recensământ*”[1]. Cercetătoarea Ela Cozma, caracterizând aceste două tipuri de statistici, constată că „*sămile* şi *catagrafiile* din Principatele Române răspundeau unor necesităţi administrative, fiscale, militare sau religioase, motiv pentru care nu se efectuau periodic, ci la nevoie – de pildă, la începutul unei noi domnii, când se înregistrau categoriile contribuabile şi se verifica apartenenţa la categoriile privilegiate. Sămile şi catagrafiile constituie cele mai însemnate izvoare de date statistice şi demografice privind Ţara Românească şi Moldova la începutul istoriei moderne” [2].

O etapă importantă în formarea statisticii moldoveneşti datează din secolul al XVIII-lea, când în timpul războaielor ruso-turce autorităţile militare ruse de ocupaţie dispuneau organizarea unor recensăminte pentru a cunoaşte mai bine de ce resurse materiale şi umane dispun Principatele, pentru a le folosi în scopuri militare. Importanţa acestor recensăminte rezidă din faptul că ele erau elaborate după anumite principii şi metodologii, aplicate şi verificate deja de mai multe ori în guberniile interne ruse şi aprobate la nivel statal.

În Principatul Moldovei, până la anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Imperiul Rus, au avut loc mai multe recensăminte fiscale ale populaţiei. S-au păstrat doar cele din 1772-1773, 1774 şi 1803. Materialele recensămintelor se păstrează în Arhiva Centrală de Stat a Actelor Vechi, fondul „Dosare moldoveneşti şi munteneşti” (F. 293). Fondul s-a format în urma activităţii administraţiei militare ruse în Moldova şi în Ţara Românească în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774. Recensămintele au fost efectuate la dispoziţia comandantului armatei ruse, mareşalului P.A. Rumeanţev, care dorea să ştie pe ce resurse materiale şi umane se poate baza comandamentul rus în lupta cu Imperiul Otoman[3]. În 1774, doar după un an de la încheierea primului recensământ, s-a efectuat încă un recensământ al populaţiei, dar în tabelele acestuia nu au fost incluşi capii de familii[4].

Primele recensăminte ale populaţiei de acest fel, efectuate în Ţările Române în perioada anilor 1772-1774, au fost depistate şi publicate de cunoscutul cercetător P.G. Dimitriu (Dmitriev) [5]. Ulterior, acest tip de recensăminte au fost organizate şi în timpul războaielor ruso-turce din anii 1787-1791 şi 1806-1812. O catagrafie[6] de acest gen a fost făcută în Ţara Moldovei, în 1803, la ordinul domniei.

Până a purcede la caracteristica celor două statistici – din 1771 efectuată de administraţia rusă şi cea din 1788 – efectuată de administraţia austriacă, să facem o scurtă caracteristică a împărţirii administrativ-teritoriale a Moldovei dintre Prut şi Nistru în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea

Până la anexarea, în 1812, a Basarabiei la Imperiul Rus teritoriul dintre Prut şi Nistru era divizat din punct de vedere administrativ în trei părţi[7]:

1. raialele turceşti – Hotin, Bender (Tighina), Akkerman (Cetatea Albă), Chilia şi Ismail;

2. Bugeacul[8] – până în 1806 controlat de tătari, vasali ai Porţii Otomane;

3. ţinuturile Orhei-Lăpuşna, Soroca, Codru, Greceni, Hotărniceni şi partea răsăriteană a ţinutului Iaşi – aflate sub administraţie moldovenească.

Moldova însă avea 25 de unităţi teritorial-administrative: la cele 21 de ţinuturi existente anterior: Suceava, Neamţ, Roman, Bacău, Putna, Tecuci, Covurlui, Tutova, Vaslui, Fălciu, Greceni, Codru, Hotărniceni, Orhei, Soroca, Herţa, Dorohoi, Botoşani, Hârlău, Cârligătura, Iaşi, la începutul secolului al XIX-lea s-au adăugat trei ţinuturi noi: Hotin, Tomarova (Reni), Ismail şi olaturile Tighina (Bender), Căuşeni, Cetatea Albă, Chilia. Raiaua Hotinului a fost

transformată în ţinut, iar tătarii din Bugeac au fost strămutaţi în guberniile Ekaterinoslav şi Herson. În Bugeac au fost create ţinuturile Ismail, Tomarova (Reni) şi olaturile Tighinei, Cetăţii Albe, Căuşenilor şi Chiliei, care echivalau cu un ţinut, fiind „ocârmuite” de ispravnici[9].

În istoriografia română termenul *ţinut* este utilizat cu sensul de circumscripţie administrativă în Moldova, corespunzătoare judeţului din Ţara Românească. Diferenţierea etimologică e semnificativă: în Ţara Românească accentul se pune pe unitatea locală de jurisdicţie, iar în Moldova – pe ideea împărţirii unor organe ale puterii domneşti într-o regiune „ţinută” pentru Domnie, mai ales prin cetatea locală[10]. Ţinuturile erau administrate iniţial de pârcălabi şi de marii vătafi, apoi, din secolul al XVII-lea, de căpitanii de ţinut, iar de la reforma lui Constantin Mavrocordat (1749) – de ispravnici[11].

La 1812, ţinuturile Hotin, Soroca, Orhei, Bender, Hotărniceni, Codru, Greceni, Tomarova (Reni), dar şi partea ţinutului Iaşi ce se întindea la est de Prut au fost încorporate în Rusia ţaristă. Administraţia imperială rusă a păstrat la început împărţirea administrativ-teritorială existentă din diverse motive, atât de ordin intern, cât şi de ordin extern, ulterior adaptând-o la modelul imperial rus.

În articolul de faţă, cum constatam supra, vom pune în discuţie două statistici: una efectuată în 1771 de administraţia rusă şi alat în 1788 – efectuată de administraţia austriacă, după cucerirea la 24 octombrie 1788 a cetăţii Hotinului, în vederea determinării veniturilor raialei Hotin sub dominaţia otomană, publicată de Mihail Popescu[12].

Însă, până a purcede la această analiză, urmează să precizăm că izvoarele scrise de epocă păstrează informaţii fragmentare, deşi destul de preţioase, despre majoritatea localităţilor din ţinutul Hotin încă din secolele XV-XVI, pe care cercetătorul român Vasile Lungu le-a adunat şi le-a sistematizat până în anul 1715 – anul prefacerii Hotinului în raia turcească. Autorul a adunat informaţii despre 150 de sate, dintre care 130 se regăseau în ţinutul Hotinului la momentul scrierii de către autor a lucrării – 1932[13].

Fără a scoate în evidenţă şi a pune în discuţie izvoarele istorice de care s-a folosit Vasile Lungu la localizarea satelor, reproducem doar lista celor 150 de sate (cu indicarea anilor menţionaţi în izvoarele de epocă, depistate de Vasile Lungu) [14], pentru a le putea compara cu statisticile ulterioare cu referinţă la aceste sau alte localităţi din ţinutul Hotin[15]:

1. Andricăuţii selişte (1562, 1568, 1576 – numit Britcenii, 1585 – Dercăuţi, 1589 – Dircăuţi sau Britceni, 1669 – Britceni, Adicăuţi – 1591-1595); ***2. Babini pe Nistru*** (1601, 1701); ***3. Bălcăuţi*** (1581, 1636); ***4. Balasăneşti*** pe Vilie (1580, 1631); ***5. Bârnovul*** (1588,1662); ***6. Beresti*** (1456, 1631); ***7. Bilăuţii*** (1552); ***8. Bilăvinţii*** (1600, 1617); ***9. Bliscinăuţi*** (1606, 1621, 1662, 1666); ***10. Boriscăuţi*** (1456, 1585 – Buşcăuţi, 1618 – Băţcăuţi); ***11. Brânzeanii*** (1606, 1670), ***12. Burlăneşti*** (1662); ***13. Buticiul*** (1599, 1617, 1639), ***14. Buzovinţa*** (1562, 1633);

15. Carlăcău (1637, 1651, 1661); ***16. Carăpuşceanii*** (1636, 1638, 1660, 1664 – Carapuceni); ***17. Căpoteni*** (1617, 1669); ***18. Căfenii*** (1636); ***19. Cărsteştii*** (1638, 1643); ***20. Căzăciceani*** (1670); ***21. Cepelăuţi*** (1636, 1669, 1685); ***22. Chelmeştii*** (1626, 1634); ***23. Citnicăuţi*** (1607, 1619 – Scitnicăuţi, 1635 – Cetnecăuţi sau satul lui Hăjdău); ***24. Clişcăuţi*** (1631, 1669); ***25. Cobâlcini*** (1447); ***26. Coconeşti*** (1607); ***27. Colocuşna*** (1660, 1667, 1668); ***28. Costiceni*** (1619, 1669 – Costicenii ce se cheamă Morozova); ***29. Costeşti*** (1595, 1637, 1670); ***30. Cormanul*** (1632); ***31. Coristieni*** (fără dată din secolul al XVII-lea); ***32. Coteleu*** (1437, 1580, 1636 – Coteleva); ***33. Corjăuţi*** (1629); ***34. Cotiugenii*** (1628); ***35. Crăsteaneştii*** (Crestineşti) (1433); ***36. Cosilouţi*** pe pârâul Ruda (Coşuleni) (1432); ***37. Criva*** pe Prut (1579); ***38. Cruglic*** sub Hotin (1436, 1605 – Cruhlic, 1607, 1646); ***39. Culiceni*** (1662); ***40. Culişăuţii*** (1447, 1632); ***41. Cucearov*** – care se numeşte Vertiporoh (1599,1656); ***42. Doljocul*** (1437, 1619, 1621, 1631); ***43. Dancauţi*** (1650); ***44. Dolineni*** (1707); ***45. Demedeni*** (1651); ***46. Dumenii*** (1599, 1631, 1636, 1660); ***47. Drepcăuţii*** (1702); ***48. Forona*** (ulterior, Forosna) (1645, 1669); ***49. Gărcinii*** (1636); ***50. Gorodişte*** (ulterior, Horodişte) (1456, 1466); ***51. Grozinţii*** selişte (1588, 1682-1683, 1702); ***52. Grumăzenii*** (1638); ***53. Gvozdăuţi*** (ulterior, Văzdăuţi) (1432, 1503); ***54. Hărădăuţi*** (într-un document fără dată din secolul al XVII-lea, 1685); ***55. Halice*** (1702); ***56. Hăncăuţi*** (1670, 1685); ***57. Hlinaia*** (1661, 1669); ***58. Hodoracinţii*** (1432, 1503); ***59. Holohoreanii*** (1610, 1616, 1620, 1649); ***60. Hremăcăuţi*** (1651); ***61. Hrinăuţi*** (1669; iar în vremea lui Eustratie Dabija, Hrenăuţi); ***62. Hricova*** sau ***Cerlina Mare*** (1440, 1643 – Cerlina cea Mare, 1639 – Cerlica); ***63. Hriţeni*** pe Drabisce (1606, 1606, 1621 – Hrizăni, 1662 – selişte); ***64. Hruşovăţi*** (1634); ***65. Ivancăuţi*** pe Giuhur (1429, 1479, 1701); ***66. Leşeuţii*** lângă Hlinaia (1661,1662, 1669); ***67. Levenţii*** (1587); ***68. Lopatinţi*** (1640, 1641, 1661 – Lupatinţi, 1667); ***69. Lucăcenii*** (1634, 1644, 1652, 1669); ***70. Malinţii*** (Satul unde a fost Malici) (1437, 1456 – Malinţi, 1630); ***71. Măndăcăuţii*** (1554, 1587 – Măndicăuţi, 1651, 1661); ***72. Mărcăuţi*** (1618, 1685); ***73. Mărişani*** (1662, 1667, 1668, 1669); ***74. Medvedia*** (1429, 1583 – Medveja, 1587, 1670 – Medvidea); ***75. Mihălcăuţii*** (poate acelaşi cu Mihalcăul) (1554, 1574, 1639, 1672 – Mihalcăul); ***76. Mihailăuţii*** (poate acelaşi cu Mihailăşeanii) (1431, 1466, 1667 – Mihăilaşianii); ***77. Milianouţi*** (ulterior, Mălineşti) (1437, 1560 – Mălineşti); ***78. Miteşti*** (1670); ***79. Naslavciu*** (ulterior, Naslavcea) (1437); ***80. Nihoreni*** (1665); ***81. Neagouţii*** pe Racovăţ (1429, 1576 – Horbineşti sau Gordineşti); ***82. Negrinţii*** silişte (într-un doc. fără dată de la Eremia Moghilă şi în 1652); ***83. Neporotova*** (1447); ***84. Nesfoiu*** (ulterior Nesvoia, 1432); ***85. Nilipovcii*** (poate Nelipăuţi, 1701); ***86. Novosoliţa*** (1662, 1664 – Novosăliţa, 1669 – Novoseliţa); ***87. Ocniţe*** (1636 – într-un document de întărire a satului Hăsnăşeni din ţinutul Soroca, ulterior în ţinutul Hotin, la hotarul judeţului Soroca); ***88. Ojogul*** (sau Ojovul) (1447); ***89. Oncheuţii*** (1667, 1669 – Oncăuţii pe Racovăţul săc); ***90. Paustova*** (poate Parstova care apare în catagrafia din 1771, citat într-o hotarnică din 1666); ***91. Păşcăuţi*** (1701);

92. Parcova (1669); ***93. Pătrăuţi***, silişte (1633, 1647); ***94. Pererâta*** (1662); ***95. Perebicăuţi*** (1581, 1598, 1639, 1643, 1655, 1679); ***96. Pilipăuţi***, silişte, satul lui Pilipovschi (1652); ***97. Preacăuţi*** (1587); ***98. Putrida*** (1569); ***99. Raşcăuţii*** (sau Raşcovul) (1455); ***100. Raşcovul*** (1630 – Răşcăuţii pe pârâul Raşcovul); ***101. Răcinţii*** (1447, 1631); ***102. Răspop*** (satul unde e Răspop) (ulterior, Răspopinţi, 1437); ***103. Răsteu*** (1661,1633); ***104. Rochitna*** (Răchitna) (1437); ***105. Romăncăuţi*** (1621); ***106. Rovcăuţii*** pe Prut, poate Ravacăuţi (1499, 1552 – Ravacăuţi); ***107. Rosoşani*** (1669); ***108. Rujavinţii*** (1441, 1579, 1587, 1639, 1643, 1679); ***109. Rucşin*** (1634, 1662); ***110. Săncăuţii*** (satul lui Simca) (1437, 1587, 1669 – Săncăuţi); ***111. Sângereni*** (1546); ***112. Seliţa*** (1629); ***113. Senăcăul***, selişte pe Nistru sub Hotin (1601, 1609 – Sencăuţi, 1634 – Senăcăuţi, 1645 – Sinecăul); ***114. Sfitcicăuţii*** sau Sficicăuţii (1606, 1621, 1658 – Trinca); ***115. Sinăuţi*** (1617, 1662); ***116. Şărbaca*** (1714); ***117. Şăndrenii*** (1586); ***118. Silişte*** (1642); ***119. Sobocicăuţi*** (1702); ***120. Solominca Cotela*** (1635, 1644 – Soloninca Cotela); ***121. Stanulouţi sub Nesfoiu*** (1432,1618 Stănileşti, 1620); ***122. Stroinţii*** (Stroeşti) (1461); ***123. Şărbinţii*** (1646); ***124. Şepencăuţii*** (1636, 1636 – Şopencăuţi, 1773 – Cipilăuţi, lectură greşită ca Cipilanţii); ***125. Şerbicianii***, care se numeau Cudrenţii (1576, 1581 – Şerbicenii); ***126. Şerăuţii pe Prut*** (1569, 1635, 1662 – Şireuţii, ascultător de târgul Hotin); ***127. Şibutinţii*** (1662); ***128. Şişcăuţii*** sau satul lui Şizco (1437, 1456 – Şiscăuţi, 1639 – Şijcăuţi); ***129. Terebna*** (1707); ***130. Tereşeuţi*** (1437, 1580, 1662 – Tărăsăuţi); ***131. Trăistenii*** (1701); ***132. Tribisăuţi*** (1633, 1651, 1661); ***133. Tulbureni*** (1653); ***134. Ţicoteanii*** (1599, 1654, 1663 – Gicotenii); ***135. Vancicăuţi*** (1618); ***136. Vancinița*** (1580); ***137. Varatic*** (1670); ***138 Varticăuţi*** (1587); ***139. Vascăuţii*** (1629, 1651); ***140. Vârnoviţa*** (1662); ***141. Visterca***, silişte (1583, 1587 – Vistearca); ***142. Vişneuţii*** (sau Suseni) (1447, 1456 – Vişnevăţu); ***143.Vitrianca*** (1588, 1667, 1668 – Verbianca); ***144. Volcineț*** (1634); ***145. Voloncoteşti*** (1662); ***146. Vornicenii*** (1629, 1665); ***147. Zubricăuţi*** (sau Zăbriceni) (1429, 1479, 1621, 1670); ***148. Zăluceni*** (poate Zălucea) (1621); ***149. Zamcăuţi*** (1456, ulterior, dispărut); ***150. Zarojanie*** (1672); ***151. Zelina***, selişte, (ulterior, Bârlădeanul satul logofătului Bârlădeanul, mai jos de Medveja).

Din analiza acestei liste de sate se poate constata că 37 (23,8%) din ele erau atestate destul de timpuriu, datând cu anii 1429 (4 sate), 1431 (1), 1432 (5), 1433 (1), 1436 (1), 1437 (10), 1440 (1), 1441 (1), 1447 (6), 1455 (1), 1456 (4), 1461 (1) şi 1499 (1 sat), ceea ce atestă vechimea şi autohtonia lor. Pentru secolul al XVI-lea izvorul atestă 26 de sate: 1546 (1 sat), 1552 (1), 1554 (2), 1562 (2), 1569 (2), 1576 (1), 1579 (1), 1580 (2), 1581 (1), 1583 (1), 1586 (1), 1587 (3), 1588 (3), 1595 (1) şi 1599 (4 sate).

Cele mai multe sate sunt atestate documentar în secolul al XVII-lea. Din cele 75 (49,7%) de sate atestate în această perioadă, cele mai multe sate sunt datate cu anul 1636 – (7), 1662 – (7), 1629, 1634, 1606, 1669, 1670 (câte 4 sate), 1662 şi 1661 (câte 3 sate). Iar în secolul al XVIII-lea sunt atestate documentar doar 11

(7,3%) sate: 1701 (3 sate), 1702 (3), 1707 (2), 1714 (1) şi 2 sate la care nu era identificat anul.

Confruntând aceste date cu cele apărute în culegerile de documente din perioada 1832-2017, vom constata că aceste informaţii vor suferi schimbări din cauza lipsei izvoarelor pe care le-a avut la acel moment Vasile Lungu (1932).

După transformarea Hotinului în raia, turcii nu s-au mulţumit cu aceste localităţi, ci au lărgit hotarele raialei, cuprinzând şi părţi din ţinuturile vecine Cernăuţi, Soroca şi Iaşi. Aceste schimbări au depins, în mare măsură, de ambiţiile anexioniste ale administraţiei raialei de la Hotin.

Pe parcursul secolului al XVIII-lea, după transformarea Hotinului în raia turcească, Ţările Române au cunoscut patru ocupaţii străine: în 1716-1718, 1736-1739, 1768-1774 şi 1787-1792. În această perioadă îndelungată de timp, cum constată Vasile Lungu, raiaua Hotinului a cunoscut trei întreruperi de scurtă durată.



Carte de la Moldavie. Dressée sur celle du Prince Cantimir (fragment)

Prima întrerupere a stăpânirii turceşti este înregistrată în timpul războiului ruso-austro-turc din anii 1736-1739. Lipsiţi de o personalitate carismatică puternică şi fără un suport financiar pe măsură, austriecii, intraţi în luptă de partea Rusiei, în 1837, au fost nevoiţi să iasă din război, încheind o pace separată cu Poarta la Belgrad (1739), la care ulterior s-a alăturat şi Rusia. În acest război, moldovenii au avut posibilitatea să cunoască şi să suporte fărădelegile armatei ruse de ocupaţie,

căci ţara, în timpul retragerii armatelor ruse, a fost pustiită în lung şi în lat. În anii de ocupaţie administraţia militară rusă a întreprins măsuri concrete în vederea adunării informaţiilor despre starea economică, financiară şi umană a Principatelor.

A doua întrerupere a avut loc în timpul războiului ruso-turc din anii 1768-1774, când în urma campaniilor militare din 1769 şi a distrugerii trupelor turceşti care au trecut Nistrul, iar celelalte trupe s-au risipit, atrăgând după ele şi garnizoana Hotinului, armatele ruse, neîntâmpinând nicio rezistenţă până la Bucureşti, ocupă Ţările Române.

A treia întrerupere a avut loc în timpul războiului ruso-austro-turc din anii 1787-1792. Imperiul Otoman dorea ca prin acest război să-şi recapete pământurile care fuseseră anexate la Imperiul Rus ca urmare a Tratatului de pace de la Kuciuc-Kainardji (21.07.1774), inclusiv Crimeea, şi încetarea demersurilor în favoarea Moldovei şi Ţării Româneşti. Rusia a respins aceste cereri. Războiul s-a finalizat cu victoria ruşilor, ocuparea Ţărilor Române şi încheierea Păcii de la Iaşi (9.01.1792).

În cadrul celei de *a doua întreruperi*, la începutul anului 1770, Moldova şi Ţara Românească, în afară de Oltenia, erau scoase de sub stăpânirea turcilor. Scufundarea flotei turceşti la Ceşme (5 iulie 1770), victoriile repurtate de armatele ruse la Movila Râbâiei şi pe malul râului Larga şi Cahul şi capitularea, între 6 august şi începutul lunii noiembrie 1770, a cetăţilor turceşti de pe malurile Dunării şi Nistrului (Ismail, Chilia, Tighina, Cetatea Albă, Brăila, au întărit poziţiile Rusiei în Balcani, dar au trezit neliniştea cancelariilor europene.



Карта Молдавии и Валахии по подлинным Квартирмейстерским чертежам и по наблюдениям Астрономическим в оных странах учиненным. Составил Акад. Наук Адъютантом Я.Ф. Шмидом. 1774. (Fragment)

În acest răstimp de ocupaţie rusească, vechii proprietari sau moştenitori care au deţinut proprietăţi funciare în ţinutul Hotin au cerut administraţiei militare ruse să fie repuşi în drepturile de proprietari funciari, din care fuseseră scoşi în timpul prefacerii ţinutului Hotin în raia turcească. Cu această ocazie, în septembrie 1771 s-a făcut catagrafia ţinutului Hotin, ce era împărţit în trei ocoale: ocolul *Nistrului*, ocolul *de Mijloc* şi ocolul *de Sus*. Datele cu privire la numărul de sate şi case (gospodării) conform recensământului din 1771 sunt sistematizate în Tabelul 1.

Tabelul 1

Satele din raiaua Hotinului, cu indicarea numărului de case, conform statisticii ruseşti din septembrie 1771*

Nr. c/o	Denumirea localităţii	Numărul de case	Nr. c/o	Denumirea localităţii	Numărul de case
Ocolul Nistrului					

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
1.	Lencăuţi	**94**	**26.**	Colişeuca	**33**
2.	Naslavcea	**90**	**27.**	Ocniţa	**33**
3.	Voloşcovul	**73**	**28.**	Ruseni	**32**
4.	Vasileul	**71**	**29.**	Comarăul	**32**
5.	Răsteul	**67**	**30.**	Păladie	**31**
6.	Babenii	**57**	**31.**	Vârnoviţa	**29**
7.	Molodova**	**48**	**32.**	Macarenca	**23**
8.	Chelmeşti	**47**	**33.**	Bujoviţa	**24**
9.	Cormanul	**43**	**34.**	Bârnova de Jos	**23**
10.	Clocuşna	**42**	**35.**	Neporotova	**23**
11.	Ojovul	**42**	**36.**	Mihorenii	**23**
12	Lomocinţii	**41**	**37.**	Lepnicul	**17**
13.	Şibotiniţa***	**40**	**38.**	Vitrianca	**16**
14	Cobilcenii	**40**	**39.**	Coristăuţi	**15**
15.	Romancăuţi	**39**	**40.**	Bârnova	**15**
16.	Carlacău	**39**	**41.**	Mihalcăul	**14**
17.	Şerbicenii	**38**	**42.**	Ruşavăţul	**14**
18.	Hădărăuţi	**38**	**43.**	Volcineţul	**13**
19.	Parstova	**38**	**44.**	Bârlădeanul	**12**
20.	Silişte	**38**	**45.**	Varticăuţi	**9**
21.	Săcurenii	**37**	**46.**	Dărjenii	**8**
22.	Pârcova	**35**	**47.**	Burduvul	**8**
23.	Mihălăşeni	**35**	**48.**	Inăuţii	**7**
24.	Măndicăuţi	**35**	**49.**	Parcăuţi	**3**
25.	Văzădăuţii	**34**	**50.**	Hrinăuţi	**2**
În total, în Ocolul Nistrului intrau 50 de sate cu 1663 de case.					
Ocolul de Mijloc					
1.	Ghilavăţul	**100**	**24.**	Briceni	**21**
2.	Hlinoae	**62**	**25.**	Hincăuţii	**18**
3.	Colicăuţi	**56**	**26.**	Balcăuţi	**18**
4.	Marcăuţi	**56**	**27.**	Beşinăuţi	**18**
5.	Cotiujanii	**56**	**28.**	Balăşăneşti	**17**
6.	Cepilăuţi	**55**	**29.**	Terebna	**17**
7.	Târnova	**43**	**30.**	Feteşti	**15**
8.	Caracuşeni	**42**	**31.**	*Câşla lui* Bechir	**15**
9.	Armaşul	**38**	**32.**	Tabanul	**14**
10.	Larga	**38**	**33.**	Podul Lipcanilor	**14**
11.	Vascauţi	**37**	**34.**	Şerbăuca	**14**

12.	Noua Suliţă	**36**	**35.**	Cupcini	**13**
13.	Corpaciul	**34**	**36.**	Nelipăuţi	**13**
14.	Corjăuţii	**34**	**37.**	Trăstăenii	**12**
15.	Brânzănii	**34**	**38.**	Trinca	**12**
16.	Zăbriceni	**33**	**39.**	Iediniiţa	**12**
17.	Hurghineşti	**33**	**40.**	Pociumbăuţi	**9**
18.	Trăbăsăuţi	**32**	**41.**	*Câşla lui* Halil	**8**
19.	Rosuşani	**27**	**42.**	Cuconeştii	**8**
20.	Bulboaca	**26**	**43.**	Rătunda	**7**
21.	Varaticul	**23**	**44.**	Burlăneştii	**6**
22.	Hramăncăuţi	**23**	**45.**	Costeştii	**4**
23.	Horodişte	**22**	**Numărul total**		**1225**
În total, în Ocolul de Mijloc intrau 45 de sate cu 1225 de case.					
Ocolul de Sus					
1.	Tărăsăuţii	**110**	**28.**	Malineştii	**11**
2.	Balamuteni	**78**	**29.**	Şileuţii	**11**
3.	Rujaviniţa	**68**	**30.**	Zarujemi	**11**
4.	Colincăuţii	**65**	**31.**	Dolinenii	**10**
5.	Peribecăuţii	**62**	**32.**	Boşcăuţii	**10**
6.	Cliscăuţii	**61**	**33.**	Cerlina	**10**
7.	Marşineţa	**60**	**34.**	Şişcăuţii	**9**
8.	Vancicăuţi	**39**	**35.**	Ruhotin	**9**
9.	Vlădicenii	**33**	**36.**	Cruhlicul	**8**
10.	Stroeştii	**32**	**37.**	Cotileul	**8**
11.	Zalucea	**30**	**38.**	Colinetul	**8**
12.	Grozniţa	**30**	**39.**	Şerbiniţa	**8**
13.	Negrineştii	**30**	**40.**	Berstia	**8**
14.	Nădăbăuţii	**28**	**41.**	Nousăliţa	**8**
15.	Raşcovul	**24**	**42.**	Păscăuţii	**7**
16.	Criva	**23**	**43.**	Răngaciul	**7**
17.	Balcăuţii	**23**	**44.**	Doljescul	**7**
18.	Nisfoia	**21**	**45.**	Vancineţii	**7**
19.	Mămăliga	**20**	**46.**	Rucşinul	**7**
20.	Ghenăuţii	**18**	**47.**	Creştineştii	**6**
21.	Şendrenii	**18**	**48.**	Coşuleni	**6**
22.	Răchitoasa	**17**	**49.**	Dăncăuţii	**6**
23.	Onutul	**16**	**50.**	Pihorodia	**6**
24.	Şincăuţii	**13**	**51.**	Forosna	**4**
25.	Bilăuţii	**12**	**52.**	Căpilenca	**3**

26.	Molniţa	**12**	**53.**	Sincerul	**3**
27.	Răncăuţii	**12**	**54.**	Costicenii	**-**
În total, în Ocolul de Sus intrau 54 de sate cu 1153 de case.					
În total, în cele trei ocoale intrau 149 de sate cu 4041 de case.					

* Vasile Lungu, *Despre olatul Hotinului (1715-1806)*. În: Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Director I. Minea, Iaşi, 1932, an. V-VII (1925-1931), p. 279-280.

** În izvor – Moldova.

*** Cu satul *Lipovenii* – 3 case.

Datele din Tabelul 1 atestă că în cele trei ocoale ale ţinutului Hotin erau înregistrate 149 de localităţi, în care erau în total 4041 de case (gospodării).

Sistematizarea datelor privind satele din raiaua Hotin, cu indicarea numărului de case/gospodării, conform statisticii ruseşti din 1771, ne prezintă următorul tablou (Tabelul 2).

Tabelul 2

Numărul total al satelor din raiaua Hotinului, cu indicarea numărului de case, conform statisticii ruseşti din septembrie 1771*

Denumirea ocolului	**Numărul de case/gospodării**											**Total sate**		**Total case**	
	1-10	**11-20**	**21-30**	**31-40**	**41-50**	**51-60**	**61-70**	**71-80**	**81-90**	**91-100**	**101-110**	**Numărul total**	**Raportul, în %**	**Numărul total**	**Raportul, în %**
Nistrului	6	8	6	18	6	1	1	2	1	1	-	**50**	**33,6**	**1663**	**41,2**
de Mijloc	6	15	6	10	2	4	1	-	-	1	-	**45**	**30,2**	**1225**	**30,3**
de Sus	23	12	8	4	-	1	4	1	-	-	1	**54**	**36,2**	**1153**	**28,5**
Numărul total	**32**	**35**	**20**	**32**	**8**	**6**	**6**	**3**	**1**	**2**	**1**	**146**	**100,0**	**4041**	**100,0**
Raportul, în %	**23,5**	**23,5**	**13,4**	**21,5**	**5,4**	**4,0**	**4,0**	**2,0**	**0,7**	**1,3**	**0,7**	**100,0**	**-**	**-**	**-**
Raportul, în %	**87,0**					**12,3**					**0,7**				

* Vasile Lungu, *Despre olatul Hotinului (1715-1806)*. În: Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Director I. Minea, Iaşi, an. V-VII (1925-1931), 1932, p. 279-280.

** Autorul nu indică numărul de case/gospodării pentru satul Costicenii, inclus în acelaşi compartiment cu satul Vancicăuţi, sau a omis din neatenţie numărul de case, fie că satul era nepopulat.

Datele din Tabelul 2 vin să confirme cele relatate *supra*, în Tabelul 1, că satele în raiaua Hotinului nu erau repartizate proporţional pe ocoale, deşi această diferenţă era minimală, numărul lor variind între 45 (30,2%) în ocolul de Mijloc, 50 (33,6%) – în ocolul Nistrului şi 54 (36,2%) – în ocolul de Sus. După numărul de gospodării prevala ocolul Nistrului cu 1663 (41,2%) de gospodării, urmat de ocolul de Mijloc cu 1225 (30,3%) de gospodării şi ocolul de Sus cu 1453 (28,5%) de gospodării.

Este semnificativ faptul că satele nu erau mari după teritoriu şi după numărul de populaţie, predominând cele cu un număr de la 1 la 50 de gospodării – 127 (87%) de sate, cu un număr de la 51 la 100 de gospodării – 18 (12,3%) şi cu un număr de la 101 la 110 de gospodării – un sat (0,7%). Pentru satul Costicenii, inclus în acelaşi compartiment cu satul Vancicăuţi, nu dispunem de informaţii (0,7%).

Este semnificativ faptul că în ocolul de Sus erau cele mai multe sate (54).

În faza finală a războiului ruso-turc din anii 1768-1774, austriecii ocupă teritoriul din nord-vestul Moldovei, care va fi cunoscut sub denumirea de Bucovina, după pădurile sale de fag, având ca pretext necesitatea unei comunicări teritoriale între Transilvania şi Pocuţia (revenită la Imperiul Habsburgic în urma primei împărţiri a Poloniei în 1722), pentru o eficientizare a sistemului administrativ, securizarea frontierei, de natură politică, împotriva turcilor şi sanitară (contra ciumei, care bântuia des în această perioadă), precum şi justificări ţinând de „dreptul istoric”, declarând că în trecut Bucovina a fost integrată Pocuţiei şi că dreptul lor ar decurge din vasalitatea pe care a avut-o Moldova faţă de Coroana Ungariei şi, implicit, faţă de Casa de Habsburg, moştenitoarea regatului Sfântului Ştefan. Ca rezultat, în 1774 austriecii au ocupat provincia, extinzându-şi acţiunile din valea Nistrului în valea Prutului, invadând ţinuturile Hotin, Cernăuţi, Suceava, Botoşani, Roman, Bacău şi Neamţ[16]. Incapabilă să-şi susţină dominaţia cu armele, Poarta a semnat, la 7 mai 1775, convenţia de cedare a Bucovinei. În aşa fel, în toiul păcii, Austria anexează o parte din Moldova, cu vechea capitală a ţării, Suceava, cu Putna, Rădăuţi şi Câmpulung şi cu splendidele mănăstiri Sucevţa, Moldoviţa şi Voroneţul.

Cetatea Hotin a fost totdeauna un punct strategic important în planurile expansioniste ale Rusiei în Balcani în secolul al XVIII-lea. De cetatea Hotinului s-a ciocnit şi Austria, după ce reuşeşte să-şi extindă hotarele în această direcţie, cum constatam *supra*, anexând mai întâi Galiţia (1772) [17], iar ulterior, Bucovina (1774) [18].

Chiar de la începutul războiului ruso-austro-turc din 1787-1792, Austria şi-a concentrat toate forţele împotriva Hotinului, până l-a făcut să capituleze la 24 octombrie 1788. După ocuparea Moldovei, conform înţelegerii preliminare, austriecii şi ruşii au hotărât s-o administreze împreună, austriecilor revenindu-le partea din dreapta Siretului, ruşilor – partea din stânga. Raiaua Hotin, conform înţelegerii dintre Iosif al II-lea şi Ecaterina a II-a, a rămas în întregime în stăpânirea Austriei[19].

Cercetătorul Mihail Popescu, care a publicat statistica austriacă de la 1788, constată că lucrul cel mai curios era că austriecii au administrat Moldova „după legile şi obiceiurile pământului, păstrând *statu quo*, deoarece, după cum spunea însuşi împăratul Iosif al II-lea, o avea în stăpânire *jure armorum* raiaua Hotinului, au găsit de cuviinţă s-o unească întru toate cu districtul Suceava din Bucovina, ca şi cum ar fi format împreună un singur ţinut” [20]. Însă războiul s-a terminat în defavoarea Austriei. Prin pacea de la Şiştov din 4 august 1791, Hotinul este retrocedat Porţii Otomane.

Crezând că raiaua Hotin va rămâne în stăpânirea lor veşnică, austriecii „au pus de s-au cercetat toate veniturile acesteia, sub turci, pentru ca să le poată folosi şi ei la rândul lor” [21]. Studiul acestei statistici are o importanţă deosebită pentru înţelegerea acelor procese de ordin demografic şi fiscal care au avut loc în ţinutul Hotin sub dominaţia otomană şi rusă, dar şi a modalităţii „cum înţelegeau turcii să administreze raialele” [22].

Pentru a o administra mai eficient, administraţia otomană a împărţit raiaua în două părţi: partea de sus care începea de la graniţa Bucovinei, inclusiv Hotinul, şi în linie dreaptă până la Podul Lipcanului şi partea de jos – până la lacul Ciuhur. În componenţa raialei intrau: un oraş, 3 târguri, 153 de sate şi 22 de slobozii. Locuitorii, indiferent de apartenenţa religioasă, în afară de musulmani, plăteau haraciul[23], teşcherul[24] şi menzilul[25]. În plus, de la populaţia raialei Hotin erau încasate şi alte dări[26].

În investigaţia noastră un interes deosebit prezintă lista satelor din raiaua Hotin, cu indicarea numărului de familii în fiecare sat şi mecanismul încasării dărilor la 1788, mai ales prin faptul că, deşi pe teritoriul Ţărilor Române au fost mai multe raiale, toate actele cu referinţă la aceste raiale au fost duse la Constantinopol şi cunoaştem prea puţin despre numărul de localităţi, evoluţia numerică a populaţiei şi veniturile acesteia. Aceste izvoare ne permit să cunoaştem mai detaliat cum turcii au administrat aceste raiale.

Lista satelor raialei Hotin, cu indicarea numărului de familii în fiecare sat şi mecanismul încasării dărilor la 1788 sunt generalizate în Tabelul 3.

Tabelul 3

Satele din raiaua Hotin, cu indicarea numărului de familii, conform statisticii austriece din 1788*

Nr. c/o	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Nr. c/o	Denumirea localităţii	Numărul de familii
Partea de sus					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
1.	Hotin	**322**	**34.**	Gilăuţi	**31**
2.	Toreşuţi	**175**	**35.**	Nevoe	**30**
3.	Perelicuţ	**124**	**36.**	Chiva	**30**
4.	Cliscouţi-Poiana	**120**	**37.**	Cruelic	**30**
5.	Ruşaveneţ	**108**	**38.**	Şerbeneţ	**27**
6.	Şerouţi de Sus	**93**	**39.**	Bereşti	**25**
7.	Podul Lipcanilor	**85**	**40.**	Stănşani	**22**
8.	Balta metiufca	**84**	**41.**	Ruhatin	**21**
9.	Colincăutz	**80**	**42.**	Paşcăuţi	**20**
10.	Horşineţi	**80**	**43.**	Torosna	**20**
11.	Galuce	**80**	**44.**	Grindreni	**20**
12	Dinăuţi	**70**	**45.**	Stroeşti	**20**
13.	Văscăuţi	**63**	**46.**	Broscăuţ	**20**
14	Grosineţ	**60**	**47.**	Rencăuţi	**19**
15	Calineţ	**50**	**48.**	Prebarodec	**19**
16.	Negrineţ	**50**	**49.**	Dincăuţi	**18**
17.	Certena	**50**	**50.**	Cabileşti	**17**
18.	Costişeni	**50**	**51.**	Noua Suliţă de Sus	**17**
19.	Scabrău	**45**	**52.**	Djoc	**16**
20.	Rechitna	**44**	**53.**	Ciuponos	**15**
21.	Nedobouţi	**43**	**54.**	Coşuleni	**14**
22.	Şilouţ	**43**	**55.**	Onuţ	**12**
23.	Cotilou	**40**	**56.**	Dolineni	**10**
24	Cristineşti	**38**	**57.**	Sânger	**10**
25.	Sencout	**36**	**58.**	Liventi	**predium****
26.	Mămăligă	**36**	**59.**	Hajdu	**predium**
27.	Rueşin	**36**	**60.**	*Chişla lui* Haliv	**pustiu**
28.	Stălileşti	**35**	**61.**	Coplinca	**pustiu**
29.	Cringaş	**35**	**62.**	Călineşti	**pustiu**

30.	Sarosin	**34**	**63.**	*Chişla lui* Samoşiu	**pustiu**
31.	Şişcăuţi	**34**	**64.**	Halici	**pustiu**
32.	Raşcu	**33**	**65.**	Tulbureni (*Chişla* Balşi)	**pustiu**
33.	Balcăuţi de Sus	**32**	**66.**	Ottachi	**pustiu**
Partea de jos					
1.	Muşeniţul	**117**	**58.**	Vornoviţa	**35**
2.	Cotigeni	**100**	**59.**	Costieşti	**34**
3.	Lencăuţi	**100**	**60.**	Terebina	**32**
4.	Şerbeseni	**84**	**61.**	Culecuţi	**32**
5.	Larga	**84**	**62.**	Jedniţa	**32**
6.	Lomatiniţa	**83**	**63.**	Ruseni	**32**
7.	Colelişnul	**80**	**64.**	Parcuţi	**30**
8.	Corsuţi	**76**	**65.**	Mihăceni	**30**
9.	Săcureni	**75**	**66.**	Vitrenca	**30**
10.	Mercuţi	**74**	**67.**	Cormani	**30**
11.	Sylaveţi	**71**	**68.**	Paladi	**30**
12.	Babin	**70**	**69.**	Varaticul	**29**
13.	Hruşaveţi	**70**	**70.**	Nahoreni	**28**
14.	Vasilău	**70**	**71.**	Barladana	**26**
15.	Cuman	**70**	**72.**	Badraşcu	**25**
16.	Romancăuţi	**70**	**73.**	Balasineşti	**25**
17.	Caracuşeni	**70**	**74.**	Hlina	**25**
18.	Velmeştie	**70**	**75.**	Hincuţi	**24**
19.	Manduţi	**70**	**76.**	Labriceni	**24**
20.	Corosuţi	**67**	**77.**	Şeruţi de Jos	**22**
21.	Hurgineşti	**64**	**78.**	Neliporiţi	**21**
22.	Barnova de Jos	**63**	**79.**	Coticla***	**21**
23.	Sibotineşti	**60**	**80.**	Pursilanca	**21**
24.	Hadaruţi	**60**	**81.**	Bârnova de Sus	**21**
25.	Ghilisuca	**60**	**82.**	Naslauţi	**20**
26.	Tabanul	**60**	**83.**	Beşeruţi	**20**
27.	Vascăuţi	**60**	**84.**	Lipnicul	**20**
28.	Vânduţi	**60**	**85.**	Denuşeni	**20**
29.	Nemâncaţi	**60**	**86.**	Senouţi	**20**
30.	Noua Suliţă de Jos	**60**	**87.**	Hrinuţi	**19**
31.	Pererita	**58**	**88.**	Horodeşti	**19**

32.	Briseni	**55**	**89.**	Postumbuţi	**18**
33.	Oşorul	**55**	**90.**	Verticuţi	**16**
34.	Ocniţa	**55**	**91.**	Cuconeşti	**16**
35.	Balcuţi de Jos	**55**	**92.**	Viişoara	**15**
36.	Hlinoaia	**53**	**93.**	Buşoviţa	**13**
37.	Clocuşna	**52**	**94.**	Serbaca	**13**
38.	Mihalani	**52**	**95.**	Rotunda	**12**
39.	Culişnica	**51**	**96.**	Cuprinul	**12**
40.	Răstu	**50**	**97.**	Pustoaia	**12**
41.	Feteşti	**50**	**98.**	Burduhul	**11**
42.	Postumbeni	**50**	**99.**	Volsinat	**8**
43.	Cipiluti	**50**	**100.**	Lucaşeni	**predium**
44.	Trinca	**50**	**101.**	Darabani	**pustiu**
45.	Parcova	**48**	**102.**	Macarinca	**pustiu**
46.	Saleşti	**45**	**103.**	Ottachi	**pustiu**
47.	Bolboca	**42**	**104.**	*Chişla lui* Alexe	**pustiu**
48.	Trebeşuţi	**41**	**105.**	*Chişla lui* Biciş	**pustiu**
49.	Brânzeni	**40**	**106.**	*Chişla lui* Sandu	**pustiu**
50.	Moldova	**40**	**107.**	Armaş	**pustiu**
51.	Burlăneşti	**40**	**108.**	Metvesa	**pustiu**
52.	Târnova de Jos	**40**	**109.**	Graneşti	**pustiu**
53.	Neporotov	**39**	**110.**	Bogdăneşti	**pustiu**
54.	Corpasul	**38**	**111.**	Tescani	**pustiu**
55.	Voloşcov	**38**	**112.**	Anadol	**pustiu**
56.	Roşoşeni	**36**	**113.**	Trestieni	**pustiu**
57.	Carlacu	**35**	**Numărul total de familii**		**7080**

* Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turceşti.* În: Revista arhivelor, anul 1928-1929, Bucureşti, 1929, p. 399-401.

** ***Predium (praedium)*** – proprietate alcătuită dintr-un lot de pământ din mediul urban sau rural, cu toate cele existente pe el, în afară de construcţii, care servea drept zălog şi garanţie în viaţa cotidiană şi în cazul neachitării la timp a dărilor, statul putea pune sechestru, ca în cazul zălogului sau garanţiei.

*** Probabil, Coteala.



Karte von der Walachei, Moldau und Bassarabien. Nach geometrischen Messungen astronimischen Bcobachtung verfasst von Herrn I.F. Schmid neu herausgegen von Herrn F.F. Schraembl. MDCCLXXXVIII (frament, raiaua şi ţinutul Hotin, 1788)

Analiza datelor statisticii austriece de la 1788, sistematizate în Tabelul 3, denotă că ţinutul Hotin nu a fost împărţit proporţional de administraţia otomană din punctul de vedere al numărului de localităţi şi al numărului de gospodării/familii. *Partea de sus* a ţinutului includea 66 de sate, inclusiv 7 sate pustii şi 3 localităţi de tip *predium* (alcătuite dintr-un lot de pământ, cu toate cele existente pe el, în afară de construcţii, care servea drept zălog şi garanţie şi, în cazul neachitării la timp a dărilor statul le putea pune sub sechestru), care înglobau 2791 (38,9%) de gospodării. *Partea de jos* includea doar 113 de sate, inclusiv 13 localităţi pustii, o localitate de tip *predium*, cu un număr total de 4379 (61,1%) de gospodării. În total, în ţinut erau 7080 de gospodării.

Sistematizarea datelor despre localităţile din raiaua Hotin, cu indicarea numărului de gospodării/familii conform statisticii austriece din 1788, ne prezintă următorul tablou (Tabelul 4).

Tabelul 4

Tabelul total al satelor din raiaua Hotinului, cu indicarea numărului de familii, conform statisticii austriece din 1788*

Divizarea ţinutului	Numărul de case/gospodării																	Sate		Case	
	Pustii	Predium	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	121-130	130-180	Peste 300	Numărul total	Raportul, în %	Numărul total	Raportul, în %
Partea de sus	7	2	2	14	7	12	8	1	2	3	2	1	1	1	1	1	1	**66**	**36,9**	**2791**	**38,9**
Partea de jos	13	1	1	18	17	15	9	17	11	5	3	2	-	1	-	-	-	**113**	**63,1**	**4379**	**61,1**
Numărul total	20	3	3	32	24	27	17	18	13	8	5	6	1	2	1	1	1	**179**	**100,0**	**7080**	**100,0**
Raportul, în %	**11,2**	**1,7**	**1,7**	**17,8**	**13,4**	**15,1**	**9,5**	**10,1**	**7,3**	**4,5**	**2,8**	**1,7**	**0,6**	**1,1**	**0,6**	**0,6**	**0,6**	**100,0**	**-**	**-**	**-**
Raportul, în %	**11,2**	**1,7**	**1,7**	**55,9**				**26,3**					**3,4**					**100,0**	**-**	**-**	**-**

* Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turceşti.* În: Revista arhivelor, anul 1928-1929, 1929, p. 399-401.

Analiza datelor sistematizate în Tabelul 4 demonstrează că, spre deosebire de statistica rusească din 1771, în statistica austriacă din 1788 a crescut numărul satelor pustii – 7 sate în partea de sus şi 13 sate – în partea de jos, ce demonstrează despre fluctuaţia mare a locuitorilor în timpul schimbării regimurilor de dominaţie. În plus a apărut o categorie de localităţi, numite *predium*. Ca rezultat, numărul localităţilor pustii, de tip *predium* şi cu până la 10 gospodării constituia cca 15% (26 de localităţi).



Cetatea Hotin (Vedere actuală)

În plus, marea majoritate a localităţilor – 100 (55,9%) – erau localităţi ce întruneau de la 11 la 50 de gospodării, 47 (26,3%) – de la 60 la 100 de gospodării şi 6 (3,1%) – de la 101 la peste 300 de gospodării. În partea de sus doar 4 localităţi depăşeau cifra de 100 de gospodării: Toreşuţi – 175, Perelicuţ – 124, Cliscouţi-Poiana – 120 şi Ruşaveneţ – 108 gospodării; în partea de jos doar 2 localităţi depăşeau sau atingeau cifra de 100 de gospodării: Muşeniţul – 117 gospodării şi Cotigeni – 100 gospodării. Prin urmare, satele din Moldova erau mici, întruneau un număr mic de locuitori şi, respectiv, aveau un potenţial economic şi fiscal slab.

A stabili în baza statisticii austriece din 1788 care localităţi erau populate de români şi care erau populate de alogeni sau care erau sate mixte este dificil sau aproape imposibil, din considerentul că statistica nu dispune de asemenea informaţii. Totuşi, reieşind din denumirea localităţilor şi prezenţa lor în statistica rusească din 1771, putem constata că majoritatea satelor erau aceleaşi, ceea ce demonstrează vechimea şi autohtonia lor, deşi în structura lor etnică au intervenit schimbări, legate de strămutările de populaţie.

Este dificil de a stabili şi numărul celor veniţi în ţinutul Hotin din guberniile ucrainene limitrofe şi din ţările vecine în timpul stăpânirilor străine, deoarece statistica din 1788 nu descrie asemenea procese. Totuşi, procesele de emigrare erau evidente în urma slăbirii elementului românesc, prin retragerea unei anumite părţi a populaţiei, în special a celei boiereşti, în interiorul Ţării Moldovei. Astfel, raporturile dintre ţărani şi stăpâni slăbesc, aceste sate devenind destul de atractive pentru populaţia limitrofă alogenă. Tudor Pamfile, care s-a preocupat de ţinutul Hotin la 1817, scrie în această privinţă că „oricum legătura dintre dijmari şi stăpâni va fi fost foarte slabă, multe stăpâniri se vor fi socotit cu totul strămutate, şi lucrul acesta va fi înlesnit o însemnată trecere a fugarilor de peste Nistru, din Podolia şi Pocuţia, unde împrejurările de viaţă erau necumpănit mai grele ca în Moldova, în care ţăranul era liber şi unde, de moşie, nu-l lega – când îl lega – decât zilele boieresculuі” [28]. În continuare Pamfile scria: „Câţi Ruteni de aceştia vor fi venit în vremea railâcului turcesc nu se poate şti, căci numărătoarea din 1817 nu-i înseamnă întru-un izvod deosebit de cel al locuitorilor. Pare însă că numărul lor a fost însemnat”[29].

Cercetarea izvoarelor şi literaturii monografice ne permit să concluzionăm că anume în această perioadă s-au produs cele mai mari perturbaţii de populaţie în ţinutul Hotin, ce coincid cu războaiele ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, purtate de Imperiul Rus pentru ieşirea la Marea Neagră şi cu evenimentele legate de împărţirile Poloniei. Pregătirile de război, dictate de concentrarea trupelor otomane la cetatea Hotin şi de războaiele propriu-zise din anii 1768-1774 şi 1787-1791, sporirea prestaţiilor extraordinare dictate de necesităţile de război, dar şi abuzurilor din partea militarilor ruşi, au stimulat deplasări mari de populaţie, în teritoriile aflate sub autoritatea domnului Moldovei, iar după finisarea războaielor – întoarcerea lor înapoi, în ţinutul Hotin. În schimb,

prezenţa armatelor ruse pe teritoriul Moldovei a intensificat imigrarea ucrainenilor/rutenilor din teritoriul Regatului Poloniei, proces ce devine evident şi masiv după cele trei împărţiri ale Poloniei, care a sporit numărul populaţiei alogene din ţinutul Hotin. Destul de elocvent devine acest proces în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, când în ţinutul Hotin se refugiază un număr mare de fugari, în special ruteni, din pământurile poloneze anexate de Rusa şi fugari din Galiţia, anexată în 1772 de Austria. Acest proces se intensifică după cea de-a treia împărţire a Poloniei din 1795, când în ţinutul Hotin au imigrat de teama iobăgiei, mulţi ţărani din guberniile limitrofe Volânia şi Podolia, anexate de Rusia.

Cu creşterea numărului de fugari, în ţinutul Hotin sporeşte şi numărul de localităţi nou-create. Cercetătorii care au studiat tangenţial această problemă constată că „în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea rezervele de resurse funciare din ţinutul Hotin erau pe sfârşite, imigranţii de peste hotare fiind nevoiţi să se aşeze cu traiul în localităţile mai vechi ale circumscripţiei, în primul rând în cele cu populaţie ucraineană” [30]. Prin aceasta şi se lămureşte pondera mai mare a unor localităţi cu populaţie ucraineană/ruteană în ţinutul Hotin după anexarea în 1812 a Basarabiei la Imperiul Rus, spre deosebire de localităţile populate de români.

Suntem predispuşi să credem că anume în această perioadă a crescut cel mai mult numărul populaţiei alogene din ţinutul Hotin, creştere care s-a produs pe contul imigranţilor ucraineni/ruteni, veniţi din Galiţia Austriacă, din guberniile limitrofe ucrainene anexate de Rusia – Volânia şi Podolia, dar şi din alte gubernii ucrainene şi ruse.

Referinţe bibliografice:

1. Venera Achim, *Statistica ţiganilor în Principatele Române în perioada 1830-1860*. În: Revista istorică, Bucureşti, 2005, tom. XVI, nr. 3-4, p. 97. *Apud* Ela Cozma, *Izvoarele prestatistice şi statistice din Principatele Române (secolul al XVIII-lea)*. În: Istorie, cultură şi cercetare. II. Coordonatori Dumitru-Cătălin Rogojanu, Gherghina Boda, Târgovişte, 2017, p. 44.
2. *Ibidem.*
3. *Moldova în epoca feudalismului*. Vol. VII. Partea I. *Recensămintele populaţiei Moldovei din anii 1772-1773 şi 1774*, Chişinău, 1975, p. 9-10.
4. Despre importanţa recensămintelor populaţiei din 1772-1773 şi 1774 în studierea problemelor de ordin demografic în Moldova, *a se vedea* mai detaliat: *Moldova în epoca feudalismului*. Vol. VII. Partea I. *Recensămintele populaţiei Moldovei din anii 1772-1773 şi 1774,* p. 5-13.
5. *Moldova în epoca feudalismului.* Vol. VII. P. I. *Recensămintele populaţiei Moldovei din anii 1772-1773 şi 1774*, Chişinău, 1975, passim; П.Г. Дмитриев, *Народонаселение Молдавии (По материалам переписей 1772-1773, 1774 и 1803 гг.)*, Кишинев, 1973.

6. ***Catagrafie/Recensământ*** – formă de evidenţă statistică (de regulă, periodică) constând în înregistrarea exhaustivă a datelor supuse observării (cu privire la populaţie, animale, vehicule, averi mobiliare şi imobiliare etc.) de către observatori speciali trimişi la faţa locului de administraţia locală sau centrală (Vasile Breban, *Dicţionar general al limbii române*. Vol. I, Bucureşti, 1992, p. 863).
7. În Ţările Române, a îndeplinit două funcţii: **1.** inventar al bunurilor, instrument juridic de drept privat; **2.** recensământ realizat în scopuri fiscale de administraţia de stat pentru determinarea exactă a numărului de contribuabili. În secolul al XIX-lea termenul de catagrafie iese din circulaţia curentă a vieţii economice şi juridice, fiind înlocuit cu termeni de provenienţă occidentală (inventar, recensământ) (*Instituţii feudale din Ţările Române*. *Dicţionar.* Coordonatori Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu, Bucureşti, 1988 p. 77).
8. Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX,* note şi comentarii de Ion şi Tatiana Varta, Chişinău, 2001, p. 88; Ştefan Purici, *Introducere în istoria Basarabiei*, Suceava, 2006, p. 12.
9. Bugeacul împreună cu raialele turceşti Bender, Akkerman, Chilia şi Ismail constituiau provincia *Basarabia*.
10. Alexei Agachi, *Ţara Moldovei şi Ţara Românească sub ocupaţia militară rusă (1806-1812)*, Chişinău, 2008, p.68.
11. Pentru istoria ţinuturilor moldoveneşti până la începutul sec. al XVIII-lea *a se vedea* mai detaliat: V. Lungu, *Ţinuturile moldoveneşte până la 1711*. În: Cercetări istorice. Revistă de istorie românească, Iaşi, 1928, anul IV, nr. 2, p. 97-109.
12. *Instituţii feudale din Ţările Române*. *Dicţionar*, p. 481-482.
13. Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turceşti.* În: Revista arhivelor, anul 1928-1929, 1929, Bucureşti, p. 394-401.
14. Vasile Lungu, *Despre olatul Hotinului (1715-1806)*. În: Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Director I. Minea, Iaşi, 1932, an. V-VII (1925-1931), p. 258-269.
15. *Ibidem.*
16. Lista aşezărilor rurale din Moldova la răsărit de Prut din secolele XIV-XV, menţionate în izvoarele diplomatice interne (până în 1504), *a se vedea* în: Demir Dragnev, Igor Caşu, Emil Dragnev, Virgil Pâslariuc, *Ştefan cel Mare şi Sfânt în contextul epocii sale şi al posterităţii*, Chişinău, 2004, p. 183-206.
17. *Istoria României. Compendiu*. Coordonatori Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Cluj-Napoca, 2007, p. 400-401.
18. În urma primei împărţiri a Poloniei în 1772, Austria anexează Galiţia. Regiunile poloneze şi ucrainene stăpânite de Austria devin „Regatul Galiţiei şi Lodomeriei”, denumire care sublinia pretenţiile Ungariei asupra acestor teritorii. După a treia împărţire a Poloniei din 1795, Regatului i-a mai fost

adăugată Galiţia Apuseană (Galiţia Nouă). Oraşul Lemberg a devenit capitala noii entităţi. Conducerea regatului era dominată de aristocraţia poloneză, în pofida faptului că majoritatea populaţiei, în special în zona estică, era formată din ucraineni (ruteni). În afară de ucraineni şi polonezi, regiunea era locuită şi de evrei, care erau concentraţi în special în regiunile estice.

19. În pofida faptului că Bucovina a fost ocupată de trupele austriece în toamna anului 1774, din punct de vedere juridic ea devine oficial provincie austriacă abia la 7 mai 1775, printr-o convenţie încheiată între Imperiul Habsburgic şi Sublima Poartă, sub a cărei suzeranitate se afla Moldova. Prin Convenţia din 12 mai 1776 s-a efectuat delimitarea graniţelor între aceste două imperii. În anii 1774-1786 Bucovina s-a aflat sub administraţie militară austriacă, fiind condusă de doi guvernatorii militari: Gabriel Fleiherr von Splény (1774-1778) şi Karl Freiherr von Enzenberg (1778-1786). În anii 1786-1848, Bucovina a fost încorporată în Galiţia, drept cel de-al 19-lea cerc (germ. *Kreis*), perioadă considerată, după părerea mai multor cercetători, drept cea mai nefastă din istoria Bucovinei.
20. Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turceşti.* În: Revista arhivelor, anul 1928-1929, Bucureşti, 1929, p. 394.
21. *Ibidem*, p. 394-395.
22. *Ibidem*, p. 395.
23. *Ibidem*.
24. ***Haraci*** – dare de răscumpărare, folosită în două sensuri, cu două conotaţii precise: **1.** pentru ţinuturile supuse direct legii islamice (tc. *Dăr ul-Islam*), haraciul reprezenta impozitul funciar încasat de la locuitorii nemusulmani cărora li se lăsase posesiunea proprietăţilor lor funciare (*baştina*), folosindu-se în acest scop termenul *gizie;* **2.** pentru ţinuturile care nu erau integrate administrativ Imperiului Otoman, indiferent de statutul lor juridic internaţional, haraciul reprezenta o răscumpărare forfetară a prădăciunilor pe care le puteau săvârşi, potrivit poruncii islamice, oştirile musulmane, regulate sau neregulate. Haraciul se împărţea în cinci categorii: ***1.*** negustorii şi meseriaşii bogaţi, arendaşii de moşii plăteau anual 11 piaştri şi *răsura* – 42 parale; ***2.*** orăşenii şi evreii arendaşi de cârciumi plăteau 5,30 piaştri şi 13 parale – *răsura*; ***3.*** locuitorii din sate şi săracii de la oraşe plăteau 2,45 piaştri şi 6 parale – *răsura*; ***4.*** preoţii de la oraşe şi din satele mai mari plăteau anual 6 piaştri şi 4 ½ parale – *răsura*. Preoţii din satele mai mici şi diaconii plăteau 2,45 piaştri, iar *răsura* – 6 parale; ***5.*** ţiganii plăteau de familie 9 piaştri 30 parale. Fiul de ţigan mai mare de 13 ani şi necăsătorit plătea sub numele de *şăşoi* câte 2 piaştri anual (*Ibidem*, p. 395-396).
25. ***Teşcher*** – dare plătită de cei săraci, care nu erau în stare să plătească haraciul, precum şi de băieţii mai mari de 13 ani. Teşcherul se împărţea în trei clase: ***1.*** fiii de negustori şi meseriaşi bogaţi şi cei ai arendaşilor de moşii (plăteau: 2

piaştri, *răsura* – 4 ½ parale); ***2.*** fiii orăşenilor şi ai evreilor arendaşi de cârciumi (plăteau: 1 piastru 30 parale, *răsura* – 4 ½ parale); ***3.*** fiii locuitorilor săraci (plăteau: 1 piastru 30 parale, *răsura* – 4 ½ parale) (*Ibidem*, p. 396).

26. ***Menzil*** – dare extraordinară achitată de locutorii Ţărilor Române pentru întreţinerea căilor de comunicaţie, a cailor şi servitorilor de poştă, precum şi pentru darurile ce se dădeau diferitor paşale ce veneau sau plecau din raia. Sătenii plăteau această dare în *cislă* (repartizarea dărilor fixată de obştea satului, proporţional cu averea fiecăruia), socotindu-se de fiecare familie între 2-3 piaştri anual (*Ibidem*, p. 396)
27. Despre modalitatea încasării celorlalte dări *a se vedea* detaliat: Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turceşti,* p. 396-398.
28. Tudor Pamfile, *Ţinutul Hotinului la 1817*, Chişinău, 1920, p. 6.
29. *Ibidem.*
30. Ion Chirtoagă, Valentina Chirtoagă, *Populaţia ţinutului Hotin în sec. XVIII – prima jumătate a sec. XIX*. În: Destin românesc. Revistă de istorie şi cultură, Chişinău-Bucureşti , 2013, An VIII (XIX), nr. 1-2, p. 85.

Prezentat la 12.09.2017